

Combats per la història a l'Iran, per Marc Morató-Aragonés

Marc Morató-Aragonés Ibáñez, historiador

Quan a les eleccions presidencials d'Iran l'any 2013 Hasan Rohani fou escollit per governar el país, Occident va respirar alleujat doncs es donava per suposat que aquest nou president seria menys conflictiu pel que fa al tema de l'energia nuclear i que estaria més predisposat a fer reformes polítiques al seu país seguint els canons marcats per Occident. La situació geopolítica de l'Iran havia canviat completament d'ençà dels contactes diplomàtics amb els EEUU i a poc a poc, s'allunyava de l'anomenat Eix del Mal traçat per George Bush. Pel conjunt de la població, però, l'elecció de Rohani no capgira un statu quo que segueix liderat pels aiatol·làs; donant-se un enfrontament entre partidaris i detractors d'Ali Khamenei, líder suprem de la revolució islàmica, un enfrontament en el qual la història és un arma per llançar-se els uns sobre els altres.

Lluny de ser un conflicte limitat a historiadors de signes polítics divergents, la lluita s'estén a l'àmbit popular i troba la seva màxima expressió en dues festes nacionals: per una banda l'any nou persa (nouruz) i per l'altra la festa de la revolució islàmica. Mentre l'any nou se celebra a l'equinocci de primavera des de temps pre-islàmics (possiblement fou en origen una celebració zoroàstica), la segona se celebra cada 11 de febrer d'ençà de l'enderrocament del xa persa el 1979 per la revolució. El consell dels aiatol·làs mai ha acabat de veure amb bons ulls una festa d'origen pagà, però el seu ampli seguiment arreu de l'Iran i de l'estranger (a bona part d'Àsia Central se celebra també el nouruz) li ha impedit actuar en contra, limitant però, l'ús excessiu de focs artificials durant la revetlla i altres costums que poguessin alterar l'ordre públic. D'altra banda, la festa de la revolució, convertida amb el pas dels anys en una tradició festiva que queda ben lluny dels seus orígens combatius, ha estat reiteradament ignorada pels elements que no simpatitzen amb els aiatol·làs.

L'origen del conflicte històric

Més enllà de ser dues festes oficials al calendari iranià, l'esperit històric dels esdeveniments ha fet percebre a la població els diferents períodes de la seva història com un reflex de la situació política que han hagut de viure, o que van viure en el passat, les quals podem dividir entre el període islàmic (a partir del segle VII) i el pre-islàmic. Un toc d'atenció a la història el qual podríem situar en origen al segle XIX, l'època en la qual, tant Occident com a la mateix Pèrsia (el nom antic utilitzat per l'Iran) començaven a utilitzar la història al servei de l'Estat-Nació que estaven construint al voltant dels seus governs. En el cas persa, Nàssir-ad-Din Xa Qajar (1831-96) fou l'introduïdor a Pèrsia de tot un seguit de reformes militars i administratives basades en el model occidental amb les quals pretenia posar el seu regne a l'alçada de Rússia i Gran Bretanya, les dues grans potències que assetjaven els seus dominis. Les mesures de Nàssir-ad-Din aixecaren una gran indignació al territori fins al punt que, estant el xa visitant la Mezquita de Rayy (Teheran), un mul·là l'assassinà.

A la seva mort la dinastia s'enfrontarà a un període molt turbulent, tant per les pressions exteriors de Rússia i Gran Bretanya, com per les alteracions de la població (defensors i detractors de les reformes occidentals). El xa Muzaffar, forçat per la pressió de la Revolució Constitucional (1905-1911), hagué d'acceptar l'existència d'un parlament al seu regne amb una nombrosa presència de religiosos i d'àzeris (minoria turca del nord d'Iran). Però no fou fins al regnat d'Ahmad Xa Qajar que la dinastia perdé la credibilitat davant els seus súbdits quan, foren obligats pel govern anglès a firmar un tractat que la deixava pràcticament a l'alçada d'un protectorat britànic (1920). L'imperi es va veure esquinçat per revoltes arreu del territori, algunes d'aquestes molt influenciades per la Revolució Russa (1917), fins que un destacament militar de tipus cosac donà un cop d'estat el 1921.

L'impacte de la dinastia Pahlavi

El general de cavalleria Reza, l'home al darrere del cop d'estat, governà el regne com a primer ministre fins que, un cop pacificat per la força bona part del país, fou elevat el 1925 a la categoria de sobirà, assumint el nou nom de Reza Xa Pahlavi. El nou règim aviat es distingiria per una defensa aferrissada de la cultura persa (el nom adoptat de la nova dinastia, Pahlavi, prové del llenguatge antic de l'imperi persa) i de les reformes occidentals. Reza Xa començà la modernització del seu regne canviant-li el nom, passant d'anomenar-se Pèrsia a dir-se Iran (que vol dir: "de noble origen"); també rebutjà les influències de l'estament religiós tradicional, al qual considerava contrari a les seves reformes, per la qual cosa limità molt els moviments dels mul·làs i aprovà lleis radicals com la prohibició a les dones de dur *hijab* (mocador al cap) en públic. Tot i les protestes, no fou el poble qui derrocà al nou xa sinó els Aliats durant la Segona Guerra Mundial (1939-1945), recelosos dels contactes entre Reza Xa i l'Alemanya nazi.

Al lloc de Reza, britànics i soviètics posaren el 1941 al capdavant del regne al fill primogènit de Reza, Mohammed. Mostra de la nova entesa d'Iran amb les potències Aliades, fou el fet que el jove rei cedís un dels seus palaus a Teheran per a les conferències de 1943 entre el soviètic Stalin, l'anglès Churchill i el nord-americà Roosevelt. Mohammad Reza Pahlavi mantingué les polítiques del seu pare i actuà durant anys com un equilibrista entre les pressions dels sectors més conservadors de la societat liderats pels aiatol·làs, sense oblidar les faccions més reformistes del seu govern com la del primer ministre Mossadeq (1951-53). Mohammed però, pretengué fer-se un lloc a la història l'any 1971 quan celebrà a l'antic palau de Persèpolis els 2,500 anys de l'imperi persa, un homenatge a l'ancestral dinastia aquemènida (VI-III aC.) amb la qual s'hi identificava.

Aquests homenatges, tot i que van servir per a situar a l'Iran i els seus dirigents al mapa internacional, arribaren en un moment econòmicament molt dolent al país i perjudicaren la imatge del xa en la societat. Davant la pressió de l'oposició política, agrupada principalment al voltant de l'Aiatol·là Khomeini i del partit comunista Tudeh, el xa inicià tot un seguit de reformes democràtiques al país sense èxit, doncs el 1979 es veié obligat per les protestes populars a exiliar-se.

La Revolució i la guerra amb l'Iraq

En començar la Revolució no estava clar quines de les faccions, tradicionalment represaliades pel govern Pahlavi, es faria amb el poder a l'Iran; dos fets consolidarien el grup de Khomeini i el confirmarien com a líder suprem de la Revolució: l'aprovació per una àmplia majoria de la constitució per la República Islàmica i l'atac de Saddam Husein l'any 1980. Quan l'exèrcit iraquità creuà la frontera amb l'Iran amb l'objectiu d'aprofitar el buit de poder existent, envaí la regió petrolífera i tractà de motivar un alçament dels iranians àrabs.

En aquest context, el govern de Khomeini, en comptes de buscar referents històrics musulmans a la seva causa, va comparar la invasió iraquiana de l'Iran amb la que havien patit els perses sassànides per part dels àrabs musulmans al segle VII, una comparació nacionalista persa que tingué molt èxit. Al mateix temps, i donada la mala situació de l'exèrcit regular, Khomeini hagué de reclutar milers de voluntaris civils amb què compensar la superioritat militar de les tropes de Saddam Husein, la qual cosa permeté a Iran recuperar el terreny perdut però a costa d'un gran nombre de vides humanes. És en aquest context de terribles costos humanitaris on sorgí un nou discurs històric revolucionari: el dels màrtirs. Tal com havia succeït a la Unió Soviètica amb els caiguts per la Revolució Russa, com a l'Itàlia de Mussolini amb els morts de la Primera Guerra Mundial, el govern de Khomeini dedicà grans homenatges als seus màrtirs particulars de la guerra amb l'Iraq, marcant un abans i un després històric.

Percepció de la història al segle XXI

Aquestes experiències relativament recents han marcat profundament les generacions d'iranians, fins i

tot aquella majoria de la gent que va néixer després de la guerra amb l'Iraq (1980-88). El líder suprem dels aiatol·làs, tant Khomeini com el seu successor Khamenei, han mantingut el llenguatge revolucionari dels anys 80, fent-lo present a tot arreu: museus dedicats als màrtirs de la guerra locals i nacionals, i carrers amb plaques commemoratives dels veïns que van morir durant el conflicte. Tot i que bona part de la difusió històrica del govern se centra en la Revolució i la guerra amb l'Iraq, també dedica esforços a promoure grans dinasties islàmiques de Pèrsia com els safàvides (difusors del xiisme al segle XVI-XVIII), menystenint el període pre-islàmic.

Per la seva banda, els crítics amb el govern no donen la mateixa significació al període revolucionari i bèl·lic dels anys 80, guardant en molts casos una visió de la història més pròxima a la que defensava el govern de Mohammed Reza Pahlavi. Dinasties com la safàvida, popularment coneguda per la seva militància xiïta, són poc valorades per les corrents ideològiques crítiques, les quals es refereixen amb admiració a la dinastia dels aquemènides, per la grandesa del seu imperi i per la seva visió idealitzada d'un govern en mans laiques en el qual els elements religiosos tenien un paper secundari.

Al marge que les percepcions de la història d'uns i altres estigui condicionada per criteris ideològics, el cas es que a l'Iran existeix un interessant debat històric al voltant de les figures que haurien de representar al país i, un conflicte de fons entre una percepció anhistòrica revolucionària (marcada per un abans i un després del 1979) i per l'altra un extens llegat històric, islàmic i pre-islàmic, que es remunta a la nit dels temps. Només el temps dirà quina visió de la història s'acaba imposant a l'Iran.

Per citar aquest article: Morató-Aragonés, M. (2015). *Combats per la història a l'Iran*. *Catxipanda*, 2(1). Recuperat (data de visualització), <http://wpu.ir/d6194>